

איזה עבודות מיעט הכתוב שאינם נפסלות בהיסח הדעת? (20).

אילימא, אם נאמר שהפסוקים שבשחיטה ושריפה באו ל**מעוטי** שאר העבודות הנעשות בפרה, כגון **אסיפת אפרה**, (21) ומילוי מים מן המעיין לתוך כלי לקידוש, לצורך נתינת המים שבכלי לתוך אפר פרה. שבעבודות הללו אין היסח הדעת פוסל. (22)

שהרי "למשמרת למו נדה" כתיב בענין מב-ב המים שנתנו את אפר הפרה לתוכם [שם פסוק ט]. ו"משמרת" פירושה שימור, ומשמע שצריכים שימור עד שיזה מהם. (1) **אלא** צריך לומר, שהפסוקים בשחיטה

20. דברי הגמרא צריכים ביאור: הרי לדעת רב צריכים את שני הפסוקים מפני שאי אפשר ללמוד שחיטה ושריפה זה מזה, כמבואר לעיל, ואם כן מנין לנו שהתורה באה למעט עבודה אחרת?

ותירצו התוספות: הוקשה לגמרא מדוע לא אמרה התורה את דין היסח הדעת בעבודה אחרת שאינה לא תחילת העבודה ולא סופה? ובעל כרחך שהתורה כתבה את דין היסח הדעת דוקא בדברים שיש בהם חשיבות, למעט עבודה שאין לה שום חשיבות [לא בתחילתה ולא בסופה], שאין היסח הדעת פוסל בה.

ועיין פירושים אחרים בתוספות ישנים תוספות הרא"ש וריטב"א. ועיין עוד בלשון הר"ח.

21. בהגהת הגר"א כאן מחק את "אסיפת אפרה" משאלת הגמרא. וגורס אותו להלן. והיינו מפני שדעתו שלענין אסיפת אפר הפרה אין היסח הדעת פוסל [וטעמו כנראה מפני שהפסוק "למשמרת למו נדה" שהגמרא לומדת מזה שהיסח הדעת פוסל כאן, מדבר בעבודות שנעשו במים. ואסיפת האפר אינה עבודה במים]. וכן דעת הרמב"ם [פרה ד, יז].

אבל בתוספות ישנים [בעמוד ב ד"ה למשמרת] כתבו שאסיפת אפרה פסולה בהיסח הדעת. שנאמר: "ואסף איש טהור. והיתה לעדת בני ישראל למשמרת" [מלשון שמירה]. וכן מובא בתוספות הרא"ש.

[הגירסא בגמרא "ומילוי מים לקידוש" והרש"ש מגיה "וקידוש" וכן יש להגיה בדברי רש"י].

22. תוספות [להלן מג, א ד"ה הכל כשרין] דייקו מדברי רש"י [כאן, ולהלן מג, א ד"ה לקדש] שבתוך הכלי היה מונח האפר, והכהן עירה את המים לתוך האפר.

ותוספות חלקו על רש"י וכתבו, שמשמע בכמה מקומות שנתן את האפר על המים.

ותמהו בשו"ת חכם צבי [קנד] ושיח יצחק [מג א על רש"י ד"ה לקדש]: הרי כבר נחלקו תנאים בדבר בסוטה טז ב: דעת רבי שמעון שיכול לתת את האפר למים או להיפך. ודעת חכמים שאם הקדים את האפר למים פסול. וכן פסק הרמב"ם [פרה תחילת פרק ט] וכן תמה בתוספות יום טוב תמורה א ג [והשיח יצחק מציין לרש"י סוכה לז א].

ולדבריהם רש"י כאן מפרש על פי דברי רבי שמעון שאין הקפדה אם יתן את המים לאפר או להיפך [שיח יצחק].

[עוד כתבו התוספות שפירוש הפסוק "ונתן עליו מים חיים אל כלי" היינו: ונתן בשבילו מים חיים. ולא שנתן על האפר.

וגם זה נגד הגמרא שם, ששם מבואר שאחרי שנתן את האפר על המים היה מערב ואז היה הופך את המים מעל האפר. האחרונים הנ"ל].

1. עיין תוספות ישנים.

ואין ההזאה כשרה אלא ביום, אבל לא בלילה, שנאמר [במדבר יט]: "הוא יתחטא בו ביום השלישי".

ושנו בברייתא: אין לי אלא הזאת מימיה של פרה אדומה שאין כשרין באשה כבאיש, שדוקא באיש הם כשרים, ואין כשרין אלא ביום ולא בלילה.

מניין לרבות את שחיטתה של הפרה, וקבלת דמה בכלי, וחזאת דמה לפני שריפתה שבע פעמים אל מול אהל מועד, ושריפתה, וחשלת עין ארו ואזוב ושני תולעת אל תוך השריפה.

מנין שכל העבודות הללו דינן כמו הזאת מימיה, ואינם כשרים אלא ביום? (4)

תלמוד לומר לכך נאמר בענין פרה אדומה: "תורה" [זאת חוקת התורה]. שם פסוק ב]. ללמדנו, שיש תורה אחת [דין אחד] לכל עבודותיה. וכשם שהזאת מימיה פסולה בלילה, כך שאר העבודות פסולות בלילה.

יכול, שאני מרבה מהמילה "תורה" אף עבודות נוספות שנאמרו בפרה אדומה, כגון:

ושריפה באו למעוטי השלכת עין ארו ואזוב ושני תולעת אל תוך שריפת הפרה. דמלאכות הללו — לאו גופה דפרה נינהו, שאינן מלאכות בפרה עצמה. ולכן אין היסח הדעת פוסל בהם. (2)

ועתה הגמרא מביאה עוד אמוראים שנחלקו בשחיטת פרה אדומה בזר:

איתמר: שחיטת פרה אדומה בזר:

רבי אמי אמר כשרה [כשמואל], ורבי יצחק נפחא אמר פסולה [כרב], ועולא אמר כשרה.

ואמרי לה [ואחרים אומרים] שעולא אמר פסולה.

מתניב רבי יהושע בר אבא קושיא על הסוברים ששחיטת פרה בזר כשרה, לסיועיה לרב כדי להוכיח כשיטת רב [ששחיטת פרה בזר פסולה]:

הזאת מי פרה אדומה (3) אינה כשרה אלא כשהמזה היה איש, אבל הזאת האשה פסולה. שנאמר [במדבר יט יח] "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור, והיזה". ודרשו חכמים: "איש" ולא אשה.

ואינה פוסלת בהזייה". וכן דעת תוספות ישנים שם.

2. וכן אינם מלאכה במים. ולכן לא נאמר בהם הפסוק "למשמרת למי נדה".

3. אחרי שקידשו את מי הפרה [על ידי עירוב המים והאפר] היו מזים ממנה על טמא מת ביום השלישי וביום השביעי [במדבר יט, יב יט].

4. אבל הברייתא אינה שואלת מנין שאינם

ויש לרדן בדעת רש"י, האם ההזאה עצמה גם היא נפסלת בהיסח הדעת. או שכוונת רש"י לומר שהיסח הדעת פוסל עד ההזאה, ולא עד בכלל. והיינו שרק עד הקידוש היסח הדעת פוסל.

ועיין לעיל יד א בתוספות ישנים [ד"ה רש"י גריס]. והשיח יצחק מפרש שם שרש"י מודה שמלאכה שלא בגוף הפרה אינה פוסלת בהזאה [עיין שם].

והרמב"ם כתב [בתחילת פרק ז מהלכות פרה]: "המלאכה פוסלת במים קודם שיתקדשו.

להזאה, ואותן נרבה מ"תורה". ואילו מן העבודות אינן דומות כל כך להזאה, ואותן נמעט מ"זאת".

מה, כמו הזאת מימיה של פרה אדומה שאינן כשרין באשה כבאיש, ואין כשרין אלא ביום.

אף אני אביא, שחיטתה, וקבלת דמה, והזאת דמה, ושריפתה, והשלכת עין ארו ואזוב ושני תולעת, שהואיל ואין הן כשרין באשה כבאיש, הרי הם דומים בכך להזאת מימיה, ולכן גם הם אין כשרין אלא ביום.

ומוציא אני את אסיפת אפרה, ומילוי מים, וקידוש. שכל אלו, הואיל וכשרין באשה כבאיש, אין הם דומים להזאת מימיה של פרה בענין זה. ולכן אנו ממעטים אותם, שהם כשרין נמי ביום ובלילה.⁽⁶⁾

עד כאן דברי הברייתא שהביא רבי יהושע בר אבא כדי לסתור את דברי שמואל, הסובר ששחיטת הפרה כשרה בזר. ועתה הגמרא מבררת מנין שהברייתא סותרת את דברי שמואל:

והוינן בה: והאי, מאי תיובתא — מה היא הסתירה לדברי שמואל מהברייתא הזאת?

אסיפת אפרה, ומילוי מים מן הכלי, וקידוש נתנית האפר במים,⁽⁵⁾ שגם הם פסולים בלילה!?

תלמוד לומר, לכך נאמר בענין פרה אדומה "זאת חקת התורה" — שיש לקיים את הכתוב בפרשה זאת כמו שהוא, ולא להוסיף הלכות שלא נאמרו בו. למעט את אסיפת האפר, ומילוי המים והקידוש, שאינם פסולים בלילה.

ומה ראית לרבות מהמילה "תורה" את אלו [שחיטתה, קבלת דמה, הזאת דמה, שריפתה, והשלכת עין ארו ואזוב ושני תולעת] שפסולים בלילה, ולחוציא, למעט מהמילה "זאת" את אלו, אסיפת אפרה, מילוי מים, וקידוש? ומדוע שלא נאמר להיפך?

אחר שריבה הכתוב "תורה", ומיעט "זאת", ולא פירש מה הוא בא לרבות, ומה למעט, עלינו לדון בדבר מדעתנו.

אמרת: הרי אנו למדין את העבודות כולן, שיהיו פסולות בלילה, מהזאת מימיה של פרה אדומה, שנאמר בה בפירוש שפסולה בלילה.

ועלינו לראות אילו עבודות דומות יותר

היה נותן את האפר למים או להיפך.

6. כתב הריטב"א: דוקא מפני שנאמר מיעוט "זאת" אנו ממעטים את אסיפת אפרה ומילוי מים וקידוש. אבל אילו לא נאמר "זאת", הייתי לומד לרבות הכל מהזאה שאינה כשרה אלא ביום. אלא מאחר שנאמר ריבוי ומיעוט, אנו מרבים את מה שדומה להזאה, וממעטים את מה שאינו דומה לה כל כך.

כשרים באשה, מפני שאין צריך לימוד מיוחד לזה. שבכל העבודות הללו הוזכר אלעזר או כהן [ואשה פסולה בעבודות כהונה]. רש"י.

ותוספות ישנים מחקו מתחילת הברייתא: [אין לי אלא] "שאיין כשרים באשה כבאיש", מפני ששאלת הברייתא אינה שייכת בזה, כפי שפירש רש"י. וכן הגירסא בר"ח.

5. עיין לעיל מא א הערה 22 שהתבאר שם אם

כי לדעת שמואל, שזר היה שוחט ואלעזר היה רואה, לא נאמר בתורה שהשוחט הוא אלעזר. ואין לנו למעט אשה בשחיטת הפרה.

ומאחר שהפסוק "ושחט אותה" מדבר על אלעזר, כדעת רב, והברייתא למדה מכאן – "אלעזר ולא אשה". הוא הדין לענין זר נמי נדרוש: דוקא אלעזר, ולא זר! כדעת רב, ושלא כדברי שמואל.

ואגב שהגמרא דנה מי הם הכשרים בשחיטת פרה אדומה. היא מביאה מימרא של עולא, לענין כל העבודות שנעשו בפרה אדומה, מי הוא הכשר לעשותן:

אמר עולא: כשנדקדק בכל הפרשה של הפרה האדומה, נמצא כי הפרשה הזאת כולה, "משמע – מוציא מיד משמע".

והיינו, שאין לפרש את כל עניניה באופן שוה, לפי סדר העבודות המוזכרות בה.

אלא, מקצת המקראות יש לפרש באופן שמשמעות המקרא בעבודה מסוימת באה לשנות ממשמעות המקרא בעבודה הקודמת. כלומר, הפסוק בא לשנות את הדין שבעבודה זו, מהדין הנוהג בעבודה שקדמה לו.⁽¹⁰⁾

ואילו את מקצת המקראות נצטרך לפרש

אילימא, אם נאמר שהוכחתו של רבי יהושע בר אבא היא מכך **דפסולין** עבודות השחיטה וקבלת דמה וכדומה **באשה**, ומכאן ראייה שהם **פסולין נמי בזר** [מפני שכל מקום שזר כשר גם האשה כשרה. וכאן אשה פסולה על כרחך גם זר פסול].

אין זו הוכחה.

שהרי הזאת מניחה תוכיה, שפסולין באשה ואף על פי כן כשרים בזר.⁽⁷⁾ והוא הדין בשחיטתה, שאף על פי שפסולה באשה, היא כשרה בזר!

אמר אבוי: היינו תיובתיה, כך התכוין רבי יהושע בר אבא להקשות מהברייתא על דברי שמואל:

הרי בברייתא מבואר שאנו יודעים ששחיטת הפרה וקבלת דמה וכדומה פסולים באשה [מהפסוקים המפורשים בענינם, ואין צורך ללמוד דבר זה מהזאת מימיה]⁽⁸⁾.

ובאמת **אשה מאי טעמא**, מנין ידענו שאשה פסולה בשחיטה?

הרי זה משום שנאמר בשחיטת הפרה: "ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ושחט אותה לפניו". ואנו לומדים שדוקא "אלעזר" כשר לשחוט, **ולא אשה**.⁽⁹⁾

ומכאן ראייה לרב, שפירש את הכתוב "ושחט אותה לפניו", שאלעזר עצמו הוא השוחט.

7. כדלהלן מג א. פרה יב י.

8. הברייתא אמרה: "הואיל ואין כשרים באשה כבאיש, [לכן] אין כשרים אלא ביום". ומשמע שידענו ממקום אחר שאינם כשרים באשה כבאיש. ולא הוצרכנו ללמוד מהזאת מימיה אלא לענין שאין כשרים אלא ביום.

9. הגמרא מבארת כאן רק לענין שחיטה, ובשאר הדברים [קבלת הדם, הזאה, שריפה, השלכת עץ ארו וכו'] נאמר "כהן" או "אלעזר", כפי שפירש רש"י לעיל [ד"ה מנין לרבות].

10. התורה באה ללמדנו שדין עבודה אחת שונה

באופן ש"משמע — ממילא".

משמעות המקרא המדבר בעבודה אחת היא זהה למה שנאמר במקרא שלפניו [בעבודה שקדמה לו].

והיינו, שאפשר לדעת דבר זה ממילא, גם בלי שהפסוק יפרש זאת בפירושו.⁽¹¹⁾

ועולא מסדר את הדרשות שיש ללמוד בסדר עבודות פרה אדומה. ומהסדר של דרשותיו יש ללמוד איזה פסוק מוציא מכלל חבירו, ואיזה "משמע ממילא".⁽¹²⁾

א. נאמר בפרשת פרה אדומה [במדבר יט ב]:

"ויקחו אליך פרה אדומה. ונתתם אותה אל אלעזר הכהן".

המילה "אותה" מיותרת היא. ודרשו ממנה חכמים: דוקא "אותה", את הפרה האדומה הראשונה שעשו בני ישראל במדבר, תתנו לאלעזר שהוא סגן הכהן הגדול שהוא יעשה את עבודותיה. ולא לדורות. שאת הפרות שיעשו דורות אחרים לא תתנו לאלעזר [דהיינו, הסגן], אלא לכהן אחר.

ונחלקו תנאים⁽¹³⁾ מי הוא אותו כהן אחר שנותנים לו פרה אדומה לדורות:

איכא דאמרי — לדורות דוקא בכהן גדול, ולא בסגנו.

אל נכח פני אהל מועד מדמה שבע פעמים. [ה] ושרף את הפרה לעיניו את עורה, ואת בשרה ואת דמה על פרשה ישרף.

[ו] ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת, והשליך אל תוך שריפת הפרה.

[ז] וכבס בגדיו הכהן, ורחץ בשרו במים, ואחר יבא על המחנה, וטמא הכהן עד הערב.

[ט] ואסף איש טהור את אפר הפרה, והניח מחוץ למחנה במקום טהור. והיתה לעדת בני ישראל למשמרת למי נדה חטאת היא.

[יז] ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת, ונתן עליו מים חיים אל כלי.

[יט] והזה הטהור על הטמא.

13. הריטב"א העיר על לשון הגמרא, שזו מחלוקת תנאים, אף על פי שהגמרא להלן מבארת את המחלוקת בלשון "איכא דאמרי", ובדרך כלל לשון זו נאמרה על מחלוקת אמוראים. וכן הביאו תוספות ישנים ותוספות רא"ש מהספרי ומהמשנה במסכת פרה [ד א] שנחלקו בזה תנאים.

מדין העבודה שקדמה לה, לענין האנשים שכשרים לעשותה. רבנו אליקים.

11. במקצת מהמקומות שמשמע ממילא [כלומר, שאנו יכולים לדעת מעצמנו שהעבודה הזאת נעשית באלו שכשרים לעבודה שלפניה], התורה חזרה וכתבה שוב מי הוא הכשר לעבודה. ועולא דורש להלן מה בא הפסוק ללמדנו בזה [אבל במקומות שהתורה לא חזרה וכתבה מי הוא הכשר לעשותן, עולא לא מבאר בזה להלן שכוונת התורה "משמע ממילא", כי פשוט שכך הדבר. אלא אם כן יש שינוי בלשון הכתוב]. ומלשון ר"ח כאן ובסוף הסוגיא מג ב נראה שלא גרס "ומשמע ממילא" כלל.

12. והרי מקצת הפסוקים בפרשת פרה אדומה [במדבר יט]:

[ב] ויקחו אליך פרה אדומה.

[ג] ונתתם אותה אל אלעזר הכהן, והוציא אותה אל מחוץ למחנה, ושחט אותה לפניו.

[ד] ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו, והזה

וכשם שעבודות יום הכיפורים נעשות דוקא על ידי כהן גדול, כך גם עבודותיה של פרה אדומה נעשות דוקא בכהן גדול.⁽¹⁵⁾

ב. עולא ממשין לדרוש את המקרא בסדר עבודת יום הכיפורים:

"והוציא אותה אל מחוץ למחנה".

גם כאן המילה "אותה" מיותרת. לומר שיוציא אותה בלבד, **שלא יוציא פרה אחרת עמה.**

כדתנן כמו ששינו במסכת פרה [ג ז]:

אם לא היתה הפרה האדומה רוצה לצאת מן המחנה, אין מוציאין עמה פרה שחורה [על מנת שתצא הפרה האדומה יחד איתה⁽¹⁶⁾], כדי שלא יאמרו הרואים פרה שחורה שהטו.

וכן אין מוציאין עמה פרה אדומה נוספת, כדי שלא יאמרו הרואים שתיים [שתי פרות] שהטו.

רבי אומר: לא מן השם הוא זה, אין הטעם שנתן תנא קמא נכון.

ואיכא דאמרי — לדורות אפילו בכהן הדיוט, ואין צריך סגן.⁽¹⁴⁾

ומבארין את טעם שתי הדעות:

בשלמא למאן דאמר "לדורות — בכהן הדיוט" טעמו שפיר.

כי מאחר שהתורה אמרה בפרה הראשונה שעשו במדבר "ונתתם אותה לאלעזר", ממילא בשאר הדורות, שלא נאמר בתורה בפירוש שנותנים לכהן הגדול או לסגנו, כל הכהנים כשרים בה.

אלא למאן דאמר "לדורות דוקא בכהן גדול" — מנא ליה?! מנין לו לומר שהתורה לא הכשירה לדורות את שאר הכהנים?

ומתצינין: התנא הסובר שלדורות דוקא בכהן גדול, גמר — למד זאת מרבותיו שיש לדרוש גזירה שוה "חוקה - חוקה" מיום הכיפורים.

[שלומדים את דין עבודות פרה אדומה מדין עבודת יום הכיפורים, מפני שבשניהם נאמר "חוקה"]

14. וכל שכן שכהן גדול או סגן כשרים. שיח יצחק. וכן משמע בריטב"א [השיח יצחק מביא שמדברי המזרחי והסמ"ג נראה שכהן גדול פסול. ודחה זאת השיח יצחק על פי הספרי].

15. להלן בגמרא מבואר שיש עבודות בפרה אדומה שכשרות בכהן הדיוט. וצריך לומר שהגזירה שוה מלמדת אותנו רק על עבודות שהוזכר בהם "אלעזר". כי מאחר שהתורה מיעטה שלדורות אינם נעשים באלעזר לכן אנו למדים בגזרה שוה שנעשו בכהן גדול [אבל עבודות שהוזכר בהם כהן הדיוט ואין בהם

16. אסור לקשור את הפרה בחבל ולמשכה, משום שנאמר [שם] "אשר לא עלה עליה עול".

אלא, זה שאסור מן התורה להוציא פרה אחרת עמה, הוא **משום שנאמר** "והוציא אותה", ומשמע שיוציא רק אותה לבדה.

ומקשינן: ותנא קמא — הא כתיב "אותה"?! ומשמע אותה לבדה, ומדוע הוצרך תנא קמא לאסור דבר זה משום גזירת חכמים?

ומתריצין: מאן תנא קמא מיהו תנא קמא שבמשנה? - רבי שמעון הוא, דדריש טעמיה דקרא, שהוא דורש טעמים לדברים שלמדנו בתורה בפירוש. וגם הוא מודה שאיסור זה הוא מן התורה. (17)

מאי בינייהו — מה ההבדל בהלכה למעשה ביניהם?

נג-א איכא בינייהו ההבדל ביניהם הוא במקרה דאפיך חמור בהדה, שהוציא חמור יחד עם הפרה האדומה.

לדעת רבי שלא דורשים את טעם הכתוב, אסור לעשות כן, שהרי התורה אמרה "אותה" — לבדה. ואין חילוק בין חמור לפרה.

אבל לדעת רבי שמעון, שטעם הפסוק שאמר "אותה" — לבדה" הוא משום שלא יאמרו שחורה שחטו, או שתיים שחטו, כל זה שייך בהוציא פרה אחרת עמה. אבל אם הוציא עמה חמור אין חשש שהרואים יאמרו ששחטו חמור. (1)

ג. ועולא ממשיך לדרוש את המקרא בסדר עבודת יום הכיפורים:

"ושחט אותה לפניו".

ודרשו חכמים:

"ושחט אותה", דוקא אותה. מכאן שלא ישחוט פרה אחרת עמה. (2)

ומכאן למדו שהפרה נפסלת אם עשה בה מלאכה שלא לצרכה [עיין פרה ב ג]. משנה אחרונה.

ומה שהוזכר בגמרא פרה שחורה לאו דוקא הוא. אלא הכוונה פרה שאינה אדומה [רבינו אליקים].

17. רבי שמעון וחכמים נחלקו במסכת בבא מציעא [קטו א] בענין איסור "לא תחבול בגד אלמנה" [שאסור לקחת בגד אלמנה למשכון].

רבי שמעון סובר שדוקא אלמנה עניה אין ממשכנים אותה, אבל עשירה ממשכנים. לפי שהוא דורש את טעם הדבר, שכאשר אתה מחזיר לה את המשכון מדי ערב, וחוזר ונוטלו מידי בקר אתה גורם להשיאה שם רע בשכנותיה [וזה שייך רק באלמנה עניה שחייב להחזיר לה את המשכון כל יום]. אבל בעשירה אינו חייב להחזיר

לה את המשכון כל יום].
ודעת חכמים שאין לחלק בין עניה לעשירה, מפני שהפסוק לא חילק בזה. על פי רש"י.
הריטב"א מבאר, שלדברי הכל יש לתת טעם למה שנאמר בתורה. אלא חכמים ורבי שמעון נחלקו האם קובעים את הדין על פי הטעם שדורשים לכתוב. דעת רבי שמעון שהטעם קובע את הדין. אך חכמים סוברים, שמאחר שהתורה הזכירה את הדין סתם. אין מבטלים ממנו כלום מחמת הטעם, משום דלא פלוג רחמנא [שהתורה לא חילקה].

1. בפרה וכן בכל בהמה טהורה גזרו שמא יאמרו הרואים שאותה שחטו, אבל בבהמה טמאה לא חששו. מאירי.

2. היינו כששוחט את שתי הפרות יחד בסכין